

GONÇAL ORTOLÀ MARÍ (1899-1962)

El nom de Gonçal Ortolà Marí és important per a Ondara, sobretot pel que fa referència a l'aspecte musical. Sense por a equivocar-nos es pot afirmar que, musicalment, és la persona d'Ondara que més lluny ha arribat. No va ser un músic professional, no va rebre una brillant formació musical en escoles i conservatoris, més aviat era un enorme aficionat amb molta intuïció i un talent posat al servei del poble d'Ondara, que era per a ell l'univers musical més important, i no al servei dels grans teatres o sales de concert.

Cam tants d'altres, Gonçal Ortolà no era el resultat d'una voluntat indomable que lluitava contra corrent, sinó una persona amb condicions que va ser fruit d'un determinat ambient cultural i musical a Ondara, l'intensitat del qual encara no s'ha superat. En efecte, en l'Ondara de començaments de segle hi havia un fervor musical important, heretat del segle anterior. Durant la segona meitat del segle XIX, Ondara va experimentar un desenvolupament econòmic i demogràfic espectacular; açò es reflecta, en l'aspecte musical, amb l'existència de dues bandes de música, una de les quals arribarà a obtenir un primer premi en el certamen de bandes de música que es celebrava a Cullera. Posteriorment les dues bandes es van unir i poc després es van dissoldre; el motiu no és altre que la forta incidència que va tenir en l'economia local la caiguda del preu de la pansa i seguidament la plaga de la fil·loxera, que va acabar amb moltes vinyes.

Sent com era Ondara, un poble bàsicament lligat a l'economia pansera els efectes van ser devastadors: econòmicament el poble es va arruïnar en pocs anys i la gent va començar a emigrar cap a l'Amèrica del Sud (principalment a Argentina). Ondara va passar de 3.508 habitants en 1900, a 2.734 en 1910 i 2.289 l'any 1920.

Gonçal Ortolà naix l'any 1899, quan l'època gloriosa de les bandes de música ja ha passat, però encara existeix una gran afició a la música, i viurà, de menut, la crisi econòmica i demogràfica d'Ondara. En l'arxiu parroquial pot llegir-se la seua partida de naiximent:

«En la iglesia parroquial de Santa Ana de la villa de Ondara, provincia de Alicante, diócesis de Valencia; el infrafirmado cura párroco de la misma bauticé solemnemente a un niño que nació a las dos de la mañana del día tres, bautizado el día once de enero de mil ochocientos noventa y nueve, hijo legítimo de Bernardo Ortolà Álvarez y de Francisca Marí Llull, naturales y vecinos de esta. Abuelos paternos: Bernardo Ortolà Pérez y Antonia Álvarez Roig, naturales y vecinos de esta. Maternos: Antonio Marí Sendra y Ana María Llull Bolufer, naturales y vecinos de esta. Se le puso por nombre Gonzalo. Fueron padrinos: Gonzalo Brotons, casado, vecino de Valencia y Antonia Ortolà Álvarez, soltera y vecina de esta, a quienes advertí el parentesco espiritual y la obligación de enseñarle la doctrina cristiana. De que certifico:

Dr. Salvador Verdú, cura.»

La seua infància passa a Ondara i rep els seus primers estudis a l'escola local, el mestre de la qual era Jaume Cardona Ortiz; com que l'escola comptava amb 110 alumnes i era impossible que foren atesos per un sol professor, el mestre va nomenar instructors els seus alumnes més destacats per a que s'ocuparen dels primers cursos, sent Gonçal Ortolà i Pasqual Martí uns dels nomenats. En acabar els seus primers estudis va rebre les primeres classes de solfeig i piano de la mà de Batiste Álvarez, antic mestre de banda en Ondara.

Als 17 o 18 anys es trasllada a València, on treballa de barber, amb el què es pagava l'ampliació dels seus estudis musicals. No es sap amb certesa si va cursar estudis al conservatori o bé si va rebre classes particulars del seu padrí Gonçal Brotons, músic de València i autor dels gojos en honor a la Mare de Déu de la Soledat.

Acabada aquesta etapa de formació musical a València, Gonçal Ortolà torna a Ondara. El panorama musical al nostre poble ha variat, s'ha construït el teatre Eslava, l'amo del qual era el mateix que el del teatre Eslava de València, Lluís Santonja. Açò ocorria pels voltants de l'any 1919, acabada la primera guerra mundial. En aquests

moments els nuclis musicals són el teatre, l'església i el cafè concert l'Artistic.

Gonçal Ortola comença a compondre en aquests anys i les seues obres seran, per tant, per a l'església i el teatre. Per a l'església compon dos dolors a la Mare de Déu de la Soledat i l'himne a la patrona d'Ondara, que s'estrenarà el 7 de juny de 1924, dia del seu patronatge. Per al teatre compondrà, abans de la guerra civil, dues sarsueles: «Amor y dolor» i «El Mariscal», sent els llibretistes de les dues Lluís Bosch i Rafael Gómez (rector). «Amor y dolor» és una història d'amor entre llauradors de la comarca i «El Mariscal» és una sarsuela de temàtica històrica.

La vida musical del teatre Eslava d'Ondara, abans de la guerra civil va ser molt important; es representaven sarsueles i operetes per aficionats del poble i per companyies contractades. La companyia de Marco Redondo va actuar en aquest teatre i a la plaça de bous, cap a 1930, va tenir lloc una representació de l'òpera «Pallassos» de R. Leoncavallo a càrrec del tenor Cortis de dènia i del nostre Valerià Gil, nat a Pamis i que va fer una important carrera als Estats Units, avui lamentablement i incomprendiblement oblidat pel poble d'Ondara. Entre els aficionats locals que van representar «Amor y dolor» al teatre Eslava d'Ondara hi havia: Enric Estarca (tenor), Santiago Boluda (feia de jutge), Mercè Vita (va representar la part tràgica), Domènec (Domingo) Álvarez (va fer de còmic), la «coveta» de Pedreguer (primera tiple) i d'entre el grup que formava el cor, Sebastià Sesar, Àngel Álvarez, i molts d'altres que lamentem no haver recollit.

Poc abans de la guerra civil, Gonçal Ortola es va casar amb Esperança Font, de Xàbia.

A banda les activitats com compositor, la principal font d'ingresos econòmics va ser el cafè de Bernat, propietat de la família Ortola, on es realitzaven balls i ell actuava de pianista.

Després de la guerra civil, el teatre Eslava va experimentar un decadència impressionant, les representacions lírico-teatral van anar minvant fins desaparèixer i el teatre va ser destinat a cinema i a l'actuació de les «folkloriques» que tant d'auge ven tenir després de la guerra. Es comprén, doncs, que el camp de possible actuació musical quedara notablement disminuït.

Poc després de la fi de la guerra, Gonçal es traslladarà a Xàbia, on fundarà i dirigirà la banda de música; també va crear una companyia lírica per a la que compondrà havaneres i altres peces similars.

L'aconteixement musical més important en la vida del nostre compositor, acabada la guerra civil, serà l'estrena en el teatre Apolo de València de la seua tercera sarsuela «La bien querida».

Posteriorment aprovà unes oposicions de secretari de justícia municipal, professió que exercirà, fins la seua mort, a Vall-de-roures (Terol), a Novelda i a Altea, on va morir un 10 de juny de 1962, precisament el dia de la festivitat de la Mare de Déu de la Soledat, als 63 anys, a causa d'una trombosi. El seu cos descansa en Ondara.

No voldriem deixar d'expressar la nostra gratitud cap a aquelles persones, sense les quals no s'hauria pogut fer aquest article-homenatge al nostre músic més il·lustre i que espontàniament han ofert la seua col·laboració: la família Ortola d'Ondara, Pasqual Martí Tormo i Elies Bordes Andrés.

Francesc Antoni Estevez i Álvarez

ORQUESTRA FILHARMONICA D'ONDARA (aprox.1919.)

1.- PEPE BORDES, 2.- JOSE GOMEZ, 3.- ENRIC ESTARCA, 4.- PEPE GIMENEZ (el panader), 5.- BERNAT ORTOLA, 6.- REMIGI GAYA, 7.- LLUIS LLUZAR, 8.- TONICO MIRALLES, 9.- PEPE ESTARCA, 10.- FREDERIC COMPANY, 11.- GONCAL ORTOLA, 12.- LLUIS SANCHIS.